

รายงานการวิจัยเรื่อง

การพัฒนาศักยภาพการผลิตดอกบัว

Development in Potential Production of Lotus Flowers

คณะผู้จัดทำ

นางสาว อรุสา บัวตะมะ ภาควิชาบริหารธุรกิจเกษตร

นางสาว อนอมนวนล สีหะกุลัง ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

รายงานผลการวิจัยต่อสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

โครงการสนับสนุนงานวิจัยจากงบประมาณ

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พุทธศักราช 2546

RCM

SB

413

.L82

ค851ก

เลขหมู่.....

83656

เลขทะเบียน.....

วัน,เดือน,ปี 10 ก.ย. 2551

12001909

บทคัดย่อ

บัวตัดดอกเป็นดอกไม้ที่นิยมนำมาใช้ประโยชน์มาก และถือว่ายูนิคในกลุ่มไม้ตัดดอกเชิงการค้าที่สำคัญ จึงได้ทำการศึกษาภาวะการผลิต การจำหน่าย ศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนาบัวตัดดอก โดยการสำรวจและสัมภาษณ์เกษตรกรในแหล่งทำนาบัวที่สำคัญ ซึ่งพบว่ามีการทำนาบัวมากในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และกระจายตามจังหวัดนนทบุรี สุพรรณบุรี ชลบุรี ปทุมธานี เกษตรกรส่วนใหญ่ทำนาบัวเป็นอาชีพหลัก และนาข้าวเป็นอาชีพรอง เกษตรกรแต่ละรายมีพื้นที่ทำนาบัวเฉลี่ยประมาณ 21.36 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของบุคคลหรือเอกชนที่ต้องเสียค่าเช่าต่อปี เงินทุนหมุนเวียนสำหรับทำนาบัวเฉลี่ย 691.61 บาทต่อเดือนต่อไร่ โดยอาศัยแหล่งทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมากที่สุด อย่างไรก็ตามเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 53 ไม่มีหนี้สิน เกษตรกรนิยมปลูกบัวฉัตรขาวและฉัตรแดง ลักษณะนาบัวเป็นบ่อดินที่สร้างขึ้น และบ่อดินธรรมชาติ ซึ่งจากการสำรวจพบเป็นบ่อดินที่สร้างขึ้นมากที่สุดถึงร้อยละ 72.3 วิธีการทำนาบัวใช้วิธีหุบบัวแล้วปล่อยให้ไหลเดิมแตกงอกใหม่ ทั้งนี้เกษตรกรสามารถทำนาบัวได้ 2 ถึง 4 ครั้งต่อปี ในระหว่างทำนาบัวเกษตรกรนิยมใช้พื้นที่บนคันดินรอบบ่อปลูกพืชอื่นควบคู่ไปด้วยเช่น ดอกดาวเรือง มะพร้าว รวมทั้งการเลี้ยงปลาในนาบัว ดอกบัวที่ผลิตได้จะเป็นดอกขนาดเล็กร้อยละ 32.53 ที่เหลือจะเป็นดอกขนาดใหญ่ และบัวปทุม ร้อยละ 31.36 , 31.05 และ 5.06 ตามลำดับ เกษตรกรจะเก็บดอกบัวทุกวัน หรือวันเว้นวัน โดยเฉลี่ยเก็บได้ ประมาณ 19,542 ดอกต่อไร่ต่อปี ทั้งนี้ในช่วงฤดูหนาวผลผลิตของดอกบัวจะลดลง ดอกบัวที่เก็บได้จะถูกส่งขายที่ปากคลองตลาดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41 ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่จะนำดอกบัวไปขายส่งที่แหล่งรับซื้อ

จากการศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนาบัวพบว่ามีความแตกต่างกันมากระหว่างพื้นที่ทำนาบัวแต่ละจังหวัด จังหวัดนนทบุรีมีต้นทุนการผลิตต่อไร่ สูงที่สุดเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆคือ 15,432.33 บาทต่อไร่ต่อปี ในขณะที่รายได้ของเกษตรกรนาบัวจังหวัดนครปฐมสูงมากที่สุดคือ 25,648.18 บาทต่อไร่ต่อปี ปัญหาที่เกิดกับเกษตรกรทำนาบัว ได้แก่ โรคใบจุด ใบเน่าเสีย บุ่งกินใบกินดอก และส่วนใหญ่แก้ปัญหาด้วยการฉีดพ่นสารกำจัดศัตรูพืช นอกจากนี้ยังประสบ ปัญหาช่วงฤดูหนาวดอกบัวจะมีน้อยไม่พอส่งขาย ในฤดูร้อนดอกจะเหี่ยวง่ายรวมทั้ง การไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ สำหรับการขนส่งผลผลิตจะมีปัญหาเมื่อสภาพพื้นที่น้ำท่วม การขนส่งไม่สะดวก ประกอบกับปัญหาน้ำเน่าเนื่องจากขาดการถ่ายเทและช่องทางน้ำไหล ในส่วนของภาครัฐพบว่าไม่ได้ให้ความสนใจในการส่งเสริมการทำนาบัวเท่าที่ควร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
สารบัญ	(2)
สารบัญตาราง	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
ระเบียบวิธีวิจัย	3
ระยะเวลาที่ทำการวิจัยและสถานที่เก็บข้อมูล	3
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ต้นทุน	4
ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์อัตราผลตอบแทน	6
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
บทที่ 3 ผลการศึกษา	11
ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ทำนาบัว	11
สถานภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ทำนาบัว	13
ภาวะหนี้สินของเกษตรกรผู้ทำนาบัว	14
สกุลและพันธุ์บัวที่ปลูก	15
การทำนาบัว	15
ผลผลิตและราคาดอกบัว	16
การวิเคราะห์การผลิตและผลตอบแทนการทำนาบัว	19
การจัดจำหน่ายผลผลิต	20
ปัญหาการผลิตดอกบัว	24

	หน้า
บทที่ 4 สรุปและข้อเสนอแนะ	26
สรุป	26
ข้อเสนอแนะ	28
บรรณานุกรม	29

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและร้อยละลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ทำนาบัว	12
2	เงินทุนหมุนเวียนที่เกษตรกรใช้ในการทำนาบัวแยกตามรายจังหวัด	14
3	ปริมาณผลผลิตดอกบัวที่ได้จากการทำนาบัวจำแนกรายจังหวัด	18
4	ราคาดอกบัวเฉลี่ยแต่ละเดือนจำแนกรายจังหวัด	19
5	การวิเคราะห์การผลิตและผลตอบแทนจากการทำนาบัวแยกตามรายจังหวัด	20
6	การจัดจำหน่ายผลผลิตดอกบัวจำแนกรายจังหวัด	21

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญ และที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น ปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิในภาคต่างๆของประเทศไทยมีความแตกต่างกันอย่างกว้างขวาง จากลักษณะดังกล่าวประเทศไทยจึงมีโอกาสดที่จะผลิตไม้ดอกได้หลายชนิด ทั้งที่ชอบอากาศร้อนและอากาศเย็น การปลูกเลี้ยงดอกไม้จึงเป็นงานเกษตรแขนงหนึ่งที่ช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้แก่เกษตรกรและเพิ่มรายได้ให้ประเทศจากการส่งไปจำหน่ายต่างประเทศอีกด้วย

ธุรกิจไม้ตัดดอกในประเทศไทยได้ขยายตัวตามความเจริญทางเศรษฐกิจ และระบบขนส่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบัว ซึ่งเป็นไม้ตัดดอกที่ได้รับความนิยมนำมาใช้ประโยชน์อย่างหลากหลาย ประกอบกับเป็นพืชที่ขึ้นง่ายทั้งในเขตร้อน เขตอบอุ่น และเขตหนาว ซึ่งจะพบว่ามีการขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือที่มีผู้นำมาปลูกเป็นไม้ประดับ หรือปลูกเป็นจำนวนมากเพื่อทำการค้าที่เรียกว่า “ นานบัว ” ซึ่งในปัจจุบัน ได้มีการปลูกลานบัวทดแทนนาข้าวในท้องที่หลายแห่ง เพราะให้ผลผลิตในแต่ละปีได้หลายครั้งและยังสามารถเก็บผลผลิตขายได้ดีกว่าการทำนาข้าวซึ่งทำรายได้ให้แก่เกษตรกรเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้มีคนนิยมนำมาเป็นไม้ตัดดอกแล้วยังใช้ปลูกเป็นไม้ประดับและสามารถส่งเป็นสินค้าออกของประเทศได้

เกษตรกรที่ทำนาบัวจะเก็บเกี่ยวผลผลิตออกสู่ตลาดในรูปแบบที่ต่างกัน เช่น ขายเป็นฝักสดแห้ง ขายดอก เมล็ด และไหล ในปีหนึ่งๆเกษตรกรจะมีรายได้จากการทำนาบัว โดยเฉลี่ยไร่ละ 6,000 – 7,000 บาทต่อปี (กรมส่งเสริมการเกษตร,2529) จะเห็นว่าผลผลิตที่ได้อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี อย่างไรก็ตาม การทำนาบัวเพื่อการตัดดอก ส่วนใหญ่ยังอาศัยเทคโนโลยีการเพาะปลูกและเทคโนโลยีการเก็บเกี่ยวดั้งเดิม ในด้านการเพิ่มผลผลิตและด้านการตลาดพบว่ามีปัญหาหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการปลูก การดูแลรักษา การขนส่งสู่ตลาดจนกระทั่งการขาย สิ่งต่างๆเหล่านี้มีผลต่อคุณภาพของดอกบัว ในปี พ.ศ. 2539 กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีผลการสำรวจพื้นที่ทำนาบัว พบว่ามีอยู่เพียง 1,915 ไร่ จากเกษตรกร 44 กลุ่ม (เฉพาะพื้นที่ปลูกตั้งแต่ 100 ตารางเมตรขึ้นไป) กระจายอยู่บริเวณจังหวัด นครพนม อุบลราชธานี นนทบุรี ชลบุรี นครปฐม เป็นต้น แม้ว่าพื้นที่เพาะปลูกบัวไม่มากนักแต่บัวตัดดอกก็ถือว่าอยู่ในกลุ่มไม้ตัดดอกเชิงการค้าที่สำคัญและมีศักยภาพในการค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศเพราะบัวตัดดอก เป็น

ดอกไม้ที่คนเอเชียานิมนนำมาใช้ประโยชน์มากโดยเฉพาะพิธีกรรมทางศาสนา รวมทั้งการนำมาเป็นไม้ประดับ ดังนั้นเพื่อจะได้ทราบสถานการณ์การผลิต และการตลาดที่แท้จริงของแต่ละท้องถิ่น ตลอดจนเพื่อให้เห็นภาพในการส่งเสริมการตลาดในอนาคตที่ชัดเจนและเพิ่มศักยภาพการผลิตจึงจำเป็นต้องทำการศึกษาสภาพพื้นฐานของผู้ประกอบการ สภาพการผลิต และการตลาดของดอกบัวทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆ ในการผลิตและการจำหน่าย ตลอดจนแนวทางแก้ไขเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการตลาดอย่างเป็นระบบมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- (1) เพื่อศึกษาภาวะการผลิตดอกบัว
- (2) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการผลิตดอกบัว
- (3) เพื่อศึกษาชนิดและคุณสมบัติของดอกบัวที่ตลาดในและต่างประเทศต้องการ
- (4) ให้ข้อเสนอแนะนโยบายและแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการผลิตดอกบัว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- (1) ทำให้ทราบถึงสภาพทั่วไปในการผลิตดอกบัว ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นในขบวนการผลิตเพื่อหาทางแก้ไขและพัฒนาการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- (2) ทำให้ทราบศักยภาพการผลิตดอกบัว โดยเฉพาะแหล่งผลิต ต้นทุนเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายส่งเสริมและพัฒนา
- (3) ทำให้ทราบชนิดและคุณสมบัติที่ตลาดต้องการ เพื่อการควบคุมคุณภาพทางการผลิต

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาภาวะการผลิตดอกบัวจากเกษตรกรในพื้นที่เพาะปลูก ได้แก่ นครปฐม ชลบุรี ปทุมธานี สุพรรณบุรี นนทบุรี เป็นต้น การวิเคราะห์ ศักยภาพการผลิตของเกษตรกรตามขนาด

การผลิต ศึกษาชนิดและคุณสมบัติของดอกบัว ที่สามารถเข้าสู่ธุรกิจไม้ตัดดอกของตลาดในและต่างประเทศ จากพ่อค้า นักธุรกิจไม้ตัดดอก เพื่อมองถึงการพัฒนาส่งเสริมในอนาคต

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ จากเกษตรกร นักธุรกิจ หน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเกษตรในจังหวัดต่างๆ เป็นต้น โดยมีองค์ประกอบดังนี้

- (1) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้านการผลิตจากเกษตรกร โดยแบ่งตามขนาดพื้นที่การเพาะปลูก
- (2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งพื้นที่เพาะปลูก สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร
- (3) การวิเคราะห์ผลตอบแทนการผลิต โดยการวัดสถานภาพด้านรายได้ และค่าใช้จ่าย อัตราผลตอบแทน
- (4) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลชนิดและคุณสมบัติของดอกบัวที่ตลาดต้องการ
- (5) ศึกษาแนวนโยบายการส่งเสริมการเพาะปลูกบัวเพื่อการค้า

ระยะเวลาที่ทำการวิจัย และสถานที่เก็บข้อมูล

ระยะเวลา : 12 เดือน เริ่มตั้งแต่ 1 ต.ค.2545 – 30 ก.ย.2546

สถานที่เก็บข้อมูล : พื้นที่เพาะปลูกบัวตัดดอก พ่อค้านักธุรกิจไม้ตัดดอก
หน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิด และยุทธวิธีในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ต้นทุน

ต้นทุนการผลิต หมายถึง ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการเพาะปลูกจนถึงเก็บผลผลิต เพื่อจำหน่าย ซึ่งอาจแบ่งออกได้ เป็นสองประเภทดังนี้ คือ

ต้นทุนประเภทรายจ่ายลงทุน (capital expenditure) หมายถึง รายจ่ายที่จะให้ประโยชน์ แก่กิจการมากกว่า 1 งวดบัญชี หรือ 1 ปี รายจ่ายประเภทนี้ สามารถเรียกได้ว่าเป็นสินทรัพย์ ในการผลิตซึ่งได้แก่ ที่ดิน เครื่องสูบน้ำ อุปกรณ์พ่นยาปราบศัตรูพืช เป็นต้น เมื่อนำสินทรัพย์นี้มาใช้งานต้นทุนของบริการที่ได้รับจากสินทรัพย์ในงวดหนึ่ง ๆ จะนำมาคิดเป็นรายจ่ายประจำงวด ดังนั้นรายจ่ายลงทุนเป็นจำนวนเงินที่ใช้เพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆรวมทั้ง การลงทุนในขั้นแรกที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในระยะยาว

ต้นทุนประเภทรายจ่ายประจำ (revenue expenditure) หมายถึง รายจ่ายที่ก่อให้เกิดรายได้หรือผลประโยชน์ในปีที่รายจ่ายนั้นเกิดขึ้น รายจ่ายประเภทนี้จะนำไปหักรายได้เพื่อหากำไรขาดทุนจากผลการดำเนินงานในปีนั้น ๆ ได้ซึ่งแยกออกเป็นสองส่วนใหญ่ ๆ คือ

ต้นทุนผันแปร (variable cost) และต้นทุนคงที่ (fixed cost)

ต้นทุนผันแปร หมายถึง ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่มีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับปริมาณการผลิต หรือการปลูกนับตั้งแต่การดูแลรักษาในปีการผลิตจนกระทั่งเก็บผลผลิต ซึ่งได้แก่ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายในการใช้วัสดุปัจจัยในการผลิต เป็นค่าใช้จ่ายที่ใช้วัสดุการเกษตรไปเพื่อการผลิตและดูแลรักษา ได้แก่ สารเคมีป้องกันและปราบปรามศัตรูพืช ค่าไฟฟ้า และค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและสารหล่อลื่น

2. ค่าจ้างแรงงาน ได้แก่ ค่าดูแลรักษา ค่าใส่ปุ๋ย ค่าพ่นสารเคมี ตลอดจนค่าแรงงานเก็บเกี่ยวทั้งที่เป็นแรงงานประจำ (จ้างเป็นรายเดือนหรือเป็นปี) และแรงงานชั่วคราว (จ้างเป็นรายวัน) ซึ่งคิดตามอัตราค่าจ้างเป็นรายวัน (120-150 บาท) ของเกษตรกรในท้องถิ่นนั้น ๆ

3. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ได้แก่

3.1 ค่าซ่อมแซมบำรุงรักษาเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตรต่าง ๆ ที่มีอายุการใช้งานนานหลายปี เช่น รถบรรทุก เครื่องสูบน้ำ เครื่องฉีดยา เป็นต้น

3.2 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน โดยคิดเป็นอัตราร้อยละของมูลค่าของค่าใช้จ่ายในการดำเนินการและดูแลรักษาที่ผ่านมาข้างต้น (ซึ่งยังไม่รวมค่าเสียโอกาสเงินลงทุนเงินลงทุนของรายการนี้) โดยอัตราร้อยละนี้เป็นอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่เกษตรกรกู้จากสถาบันการเงิน

4. ค่าใช้จ่ายในการขาย คือ ค่าใช้จ่ายในการขนผลผลิตไปขายในตลาด ได้แก่ ตลาดกลางสินค้าเกษตรตลาดไท และตลาดสี่มุมเมือง

ต้นทุนคงที่ หมายถึง ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นคงที่แม้ว่าจะมีการเพาะปลูกเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม ค่าใช้จ่ายประเภทนี้มีลักษณะเป็นจำนวนคงที่สำหรับปริมาณการผลิต ณ ระดับหนึ่ง และภายในระดับการผลิตนั้น ไม่ว่าปริมาณการผลิตจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงค่าใช้จ่ายประเภทนี้จะมีจำนวนคงที่ ดังนั้นต้นทุนต่อหนึ่งหน่วยผลผลิตของค่าใช้จ่ายประเภทนี้จะลดลงเมื่อปริมาณการผลิตเพิ่มขึ้น และในทางกลับกันต้นทุนต่อหนึ่งหน่วยผลผลิตจะสูงขึ้นเมื่อปริมาณการผลิตลดลง ซึ่งได้แก่ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ดังนี้

1. ค่าภาษีที่ดินเฉลี่ยต่อไร่ต่อปี เป็นราคาประเมินจากการใช้ที่ดินทางการเกษตร

2. ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การผลิตและทรัพย์สิน เป็นค่าใช้จ่ายคงที่ที่เกิดขึ้นแต่ไม่ได้จ่ายจริงของอุปกรณ์การเกษตรและทรัพย์สินที่มีอายุการใช้งานนานกว่า 1 ปี ซึ่งประเมินจากมูลค่าอุปกรณ์การผลิตหรือทรัพย์สินทั้งประเภทมีและไม่มีมูลค่าซาก โดยคิดตามวิธีเส้นตรง (straight line method) สูตรที่ใช้ในการคิดค่าเสื่อมราคาของอุปกรณ์การผลิต

$$\text{ค่าเสื่อมราคาต่อปี} = \frac{\text{ราคาทุนของอุปกรณ์การผลิต} - \text{ราคาซาก}}{\text{อายุการใช้}}$$

3. ค่าดอกเบี้ยเงินกู้ เป็นค่าใช้จ่ายคงที่ที่เกิดขึ้นเนื่องจากเกษตรกรกู้เงินมาลงทุนในการผลิตต้องจ่ายค่าดอกเบี้ยในจำนวนที่แน่นอนไม่ว่าผลผลิตจะได้มากหรือน้อยเท่าไรก็ตาม การวิเคราะห์ค่าดอกเบี้ยเงินกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์อัตราผลตอบแทน

การวัดสถานภาพด้านรายได้และค่าใช้จ่าย ตัววัดที่จะนำมาใช้มาการพิจารณาแสดง อยู่ในรูปอัตราส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. อัตราส่วนค่าใช้จ่ายผันแปรต่อรายได้ (operating ratio) อัตราส่วนนี้จะบอกให้ทราบว่าในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของหน่วยธุรกิจส่วนนั้นจะเสียค่าใช้จ่ายผันแปรมากน้อยแค่ไหนและค่าใช้จ่ายผันแปรที่เกิดขึ้นนี้เทียบเป็นสัดส่วนเท่าใดจากการผลิตและการจำหน่ายของหน่วยธุรกิจ

สูตรที่ใช้ในการคำนวณนี้ ได้แก่

$$\text{อัตราส่วนค่าใช้จ่ายผันแปรต่อรายได้} = \frac{\text{ค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนผันแปรทั้งหมด}}{\text{รายได้จากการผลิตและการจำหน่าย}}$$

2. อัตราส่วนค่าใช้จ่ายคงที่ต่อรายได้ (fixed ratio) เป็นอัตราส่วนแสดงการเปรียบเทียบระหว่างค่าใช้จ่ายคงที่ในการผลิตกับรายได้จากการผลิตกับรายได้จากการผลิตและจำหน่ายของธุรกิจเพื่อที่จะดูว่าค่าใช้จ่ายนี้มีมากน้อยแค่ไหนเมื่อเทียบกับรายได้ สูตรที่ใช้ในการคำนวณนี้ ได้แก่

$$\text{อัตราส่วนค่าใช้จ่ายคงที่ต่อรายได้} = \frac{\text{ค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนคงที่ทั้งหมด}}{\text{รายได้จากการผลิตและการจำหน่าย}}$$

3. อัตราส่วนค่าใช้จ่ายรวมต่อรายได้ เป็นอัตราส่วนแสดงการเปรียบเทียบระหว่างค่าใช้จ่ายรวมกับรายได้จากการผลิตและจำหน่ายของธุรกิจ ดังนั้น อัตราส่วนนี้สามารถใช้เป็นตัววัดที่แสดงถึงกำไรและขาดทุนของหน่วยธุรกิจส่วนได้คือ ถ้าหากอัตราส่วนนี้มีค่ามากกว่าหนึ่ง แสดงว่าการทำธุรกิจนั้นประสบกับการขาดทุน เนื่องจากมีรายได้ต่ำกว่าค่าใช้จ่าย ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากอัตราส่วนนี้น้อยกว่าหนึ่ง แสดงว่าหน่วยธุรกิจนั้นมีกำไร ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า อัตราส่วนนี้ยังมีค่าน้อยเท่าใดหน่วยธุรกิจนั้นก็ยังมีกำไรมากขึ้นเท่านั้น สูตรที่ใช้ในการคำนวณนี้ ได้แก่

$$\text{อัตราส่วนค่าใช้จ่ายรวมรายได้} = \frac{\text{ค่าใช้จ่ายรวมจากการผลิตและจำหน่าย}}{\text{รายได้จากการผลิตและการจำหน่าย}}$$

ซึ่งสามารถแยกวิเคราะห์ออก ได้ดังนี้

3.1 อัตราส่วนต้นทุนการผลิตต่อรายได้ เป็นอัตราส่วนแสดงการเปรียบเทียบระหว่างต้นทุนการผลิตอันประกอบด้วยค่าใช้จ่ายผันแปรและค่าใช้จ่ายคงที่ กับรายได้จากการผลิตและจำหน่ายของธุรกิจ เพื่อที่จะดูว่าต้นทุนการผลิตเป็นสัดส่วนเท่าใดของรายได้จากการผลิตและจำหน่าย สูตรที่ใช้คำนวณ ได้แก่

$$\text{อัตราส่วนต้นทุนการผลิตต่อรายได้} = \frac{\text{ต้นทุนการผลิตทั้งหมด}}{\text{รายได้จากการผลิตและจำหน่าย}}$$

3.2 อัตราส่วนค่าใช้จ่ายในการขายต่อรายได้ เป็นอัตราส่วนแสดงการเปรียบเทียบระหว่างค่าใช้จ่ายในการขายผลผลิตกับรายได้จากการผลิต และจำหน่ายของธุรกิจ เพื่อที่จะดูว่าในการจำหน่ายผลผลิตมีค่าใช้จ่ายในการขายเป็นสัดส่วนเท่าใดของรายได้จากการผลิตและจำหน่ายสูตรที่ใช้คำนวณ ได้แก่

$$\text{อัตราส่วนค่าใช้จ่ายในการขายต่อรายได้} = \frac{\text{ค่าใช้จ่ายในการขาย}}{\text{รายได้จากการผลิตและจำหน่าย}}$$

การวิเคราะห์อัตราผลตอบแทน

1. อัตราผลตอบแทนต่อค่าใช้จ่ายรวม เป็นการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงอัตราผลตอบแทนที่เกิดจากการปลูกพืช โดยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นทั้งหมด สูตรที่ใช้ในการคำนวณ ได้แก่

$$\text{อัตราผลตอบแทนต่อค่าใช้จ่ายรวม} = \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{ค่าใช้จ่ายรวม}}$$

2. อัตราผลตอบแทนจากรายได้ เป็นการวิเคราะห์ถึงความสามารถในการทำกำไรของเกษตรกรเมื่อเปรียบเทียบกับกำไรสุทธิกับรายได้จากการผลิตและจำหน่าย สูตรที่ใช้ในการคำนวณ ได้แก่

$$\text{อัตราส่วนผลตอบแทนจากรายได้} = \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{รายได้จากการผลิตและจำหน่าย}}$$

การวิเคราะห์ราคาคຸ້ມทุนและผลผลิตคຸ້ມทุน

1. ราคาคຸ້ມทุน หมายถึง ราคาที่เกษตรกรสามารถขายผลผลิตของตน โดยที่ตนเองไม่มีกำไรแต่ก็ไม่ขาดทุนคือ กำไร เท่ากับศูนย์ การวิเคราะห์ราคาคຸ້ມทุนมีจุดประสงค์ เพื่อที่จะทราบถึงราคาที่สามารถขายได้โดยไม่ขาดทุน เมื่อเทียบราคาขายต่อกิโลกรัม หากราคาคຸ້ມทุนสูงหรือต่ำกว่าราคาขายต่อหน่วยแล้ว จะเป็นข้อสังเกตถึงการจัดการในด้านต่าง ๆ ของเกษตรกรว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด สาเหตุที่เอาราคาขาย ณ จุดคຸ້ມทุนเป็นเกณฑ์วัดประสิทธิภาพการจัดการด้านต่าง ๆ ของเกษตรกร โดยเฉพาะด้านการตลาดและด้านการผลิต เพราะราคาขาย ณ จุดคຸ້ມทุน เป็นราคาที่ยังน้อยที่สุดเกษตรกรจะไม่ขาดทุนและสามารถดำเนินการผลิตในช่วงต่อไปได้ เนื่องจากมีกำไรส่วนเกินที่มาชดเชยต้นทุนคงที่อย่างเพียงพอ นอกจากนี้ราคาคຸ້ມทุนก็ยังมีความหมายต่อหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดขั้นต่ำของสินค้าเกษตรกร เพราะหน่วยงานเหล่านี้มักจะใช้ราคาคຸ້ມทุนมาพิจารณาในการกำหนดราคาขั้นต่ำของพืชได้

ราคาคຸ້ມทุนนี้เป็นราคาที่หาได้จากจุดคຸ້ມทุน (Breakeven point) ในกรณีที่ทราบจำนวนผลผลิตและ ค่าใช้จ่ายทั้งหมด ในการคำนวณหาราคาคຸ້ມทุนนี้จะทำให้ทราบราคาต่อหน่วยที่จะทำให้รายได้ทั้งหมดเท่ากับต้นทุนทั้งหมด (เมื่อสามารถขายได้เท่ากับจำนวน ณ ราคาต่อหน่วยที่หาได้) นั่นคือ ราคาขายต่อหน่วย เท่ากับต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วย

$$\begin{aligned} \text{รายได้ทั้งหมด} &= \text{ค่าใช้จ่ายทั้งหมด} \\ &= \text{ต้นทุนคงที่} + \text{ต้นทุนผันแปร} \end{aligned}$$

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

$$\text{ราคาคุ้มทุน} \times \text{ปริมาณผลผลิต} = \text{ต้นทุนคงที่} + \text{ต้นทุนผันแปร}$$

$$\text{ราคาคุ้มทุน} = \frac{\text{ต้นทุนคงที่} + \text{ต้นทุนผันแปร}}{\text{ปริมาณผลผลิต}}$$

2. ผลผลิตคุ้มทุน หมายถึง ปริมาณผลผลิตอย่างน้อยที่สุดที่เกษตรกรจะต้องขายให้ได้ จึงจะทำให้เกษตรกรไม่ขาดทุน (คือมีกำไรเท่ากับศูนย์) และถ้าหากเกษตรกรสามารถขายผลผลิตให้มีปริมาณมากกว่าผลผลิตคุ้มทุนนี้จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร โดยที่จะใช้เป็นข้อสังเกตว่า เกษตรกรมีประสิทธิภาพในด้านการผลิตหรือการปลูกมากน้อยเพียงใด ผลผลิตคุ้มทุนนี้เป็น ปริมาณผลผลิตที่หาได้จากจุดคุ้มทุนในกรณีที่ทราบราคาขายและค่าใช้จ่าย ทั้งหมดในการ คำนวณหาปริมาณผลผลิตคุ้มทุนนี้จะทำให้ทราบปริมาณผลผลิตที่จะทำให้รายได้ทั้งหมดเท่ากับ ค่าใช้จ่ายทั้งหมด (เมื่อสามารถขายผลผลิตได้เท่ากับปริมาณผลผลิตที่ผลิตได้ ณ ระดับราคาที่สามารถขายได้ นั่นก็คือปริมาณผลผลิตเฉลี่ยเท่ากับปริมาณขายเฉลี่ย)

$$\begin{aligned} \text{รายได้ทั้งหมด} &= \text{ค่าใช้จ่ายทั้งหมด} \\ &= \text{ต้นทุนคงที่} + \text{ต้นทุนผันแปร} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ปริมาณผลผลิตจุดคุ้มทุน} \times \text{ราคาขายต่อหน่วย} \\ &= \text{ต้นทุนคงที่} + (\text{ปริมาณผลผลิตคุ้มทุน} \times \text{ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย}) \end{aligned}$$

$$\text{ต้นทุนคงที่} = (\text{ปริมาณผลผลิตจุดคุ้มทุน} \times \text{ราคาขายต่อหน่วย})$$

$$- (\text{ปริมาณผลผลิตคุ้มทุน} \times \text{ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย})$$

$$= \text{ปริมาณผลผลิตคุ้มทุน} \times (\text{ราคาขายต่อหน่วย} - \text{ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย})$$

ดังนั้น

$$\text{ปริมาณผลผลิตคุ้มทุน} = \frac{\text{ต้นทุนคงที่}}{\text{ราคาขายต่อหน่วย} - \text{ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย}}$$

ในการวิเคราะห์อัตราผลตอบแทนจะใช้ข้อมูลค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนและรายได้เฉลี่ยต่อไร่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อมรศรี รอดบำรุง (2529) ได้ทำการศึกษาเบื้องต้นการตลาดไม้ตัดดอกเบญจมาศ โดยมีวัตถุประสงค์ศึกษาภาวะการตลาดและวิถีทางของตลาดดอกเบญจมาศนับตั้งแต่เกษตรกรผู้ผลิตไปจนกระทั่งถึงการจำหน่ายปลีกให้กับผู้บริโภค พบว่าผู้รับซื้อยังเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดราคา และการแข่งขันทางด้านราคาจากดอกไม้ชนิดอื่นด้วย สำหรับด้านการผลิตพบว่ายังขาดข้อมูลในการผลิตได้แก่ วิธีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การปรับปรุงพันธุ์ให้ได้ดอกขนาดใหญ่ สวยงาม เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการขายพื้นที่เพาะปลูก ต้นทุนการเพาะปลูกสูงทำให้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า

ชัชวาล โห้สงวน (2540) ได้ทำการศึกษาถึงการที่จะพัฒนาด้านการผลิตและการตลาดของพืชสมุนไพรต่างๆให้มีประสิทธิภาพที่ดีได้ จำเป็นที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องจะต้องประสานและร่วมมือ โดยเฉพาะการเผยแพร่ข้อมูลและความรู้ ทั้งในด้านการผลิตและการตลาด ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงคุณภาพ ปริมาณและการกระจายพันธุ์ ตลอดจนราคา ชนิดของผลิตภัณฑ์และความต้องการของตลาด เพื่อให้ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนให้มีการรวมตัวกันของเกษตรกร ในรูปของกลุ่มและชมรมเพื่อให้มีการช่วยเหลือพึ่งพากัน มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกัน รวมทั้งการมีอำนาจต่อรองเพิ่มสูงขึ้น สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดประโยชน์ในการเพิ่มศักยภาพและการพัฒนาด้านการผลิตและการตลาดให้เข้มแข็งขึ้น

บทที่ 3

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพื้นที่การทำนาบัวภายใต้ข้อมูลพื้นฐานปี พ.ศ. 2539 ของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ และจำนวนเกษตรกรที่ทำนาบัวไปมาก เนื่องจากอาชีพการทำนาบัวสามารถปรับเปลี่ยนได้ง่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับเปลี่ยนพื้นที่สลับกับการทำนาข้าว การหยุดพักทำนาบัวไว้ระยะหนึ่งเพื่อไปประกอบอาชีพอื่นซึ่งสามารถกลับมาทำนาบัวได้อีก การปล่อยบ่อน้ำให้เป็นไปตามธรรมชาติโดยเก็บผลผลิตตามความต้องการเพียงเล็กน้อยในท้องถิ่นเท่านั้น และการปรับเปลี่ยนเป็นสถานที่ท่องเที่ยว แต่สิ่งที่ยังคงไม่แตกต่างจากเดิมคือ แหล่งที่ทำนาบัวมากที่สุด อยู่ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรทำนาบัวในพื้นที่ อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอบางละมุง อำเภอพนัสนิคม อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ทำนาบัว

จากการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ที่ยังคงประกอบอาชีพการทำนาบัวในจังหวัดนครปฐม นนทบุรี สุพรรณบุรี ชลบุรี และปทุมธานี จำนวน 83 ราย ลักษณะทั่วไปประกอบด้วยผู้ทำนาบัวที่เป็นเพศชาย เพศหญิงจำนวนเท่าๆกันหรือร้อยละ 50 อายุเฉลี่ย 48.17 ปี สมรสแล้วร้อยละ 86.7 เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 79.5 จำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 5 คน ทั้งนี้จะมีสมาชิกในครอบครัวที่เป็นหญิงมากกว่าชายดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ทำนาบัว

ลักษณะทั่วไป	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	42	50.6
หญิง	41	49.4
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	9	10.8
31-40 ปี	16	19.3
41-50 ปี	21	25.3
51-60 ปี	25	30.1
61 ปีขึ้นไป	12	14.5
สถานภาพครอบครัว		
โสด	9	10.8
สมรส	72	86.7
หย่า	1	1.2
ม้าย	1	1.2
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา	2	2.4
ต่ำกว่าประถมศึกษา	4	4.8
ประถมศึกษา	66	79.5
มัธยมศึกษา	8	9.6
อาชีวศึกษา	2	2.4
ปริญญาตรี	1	1.2
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1-3 คน	9	10.8
4-6 คน	50	60.2
7 คนขึ้นไป	24	28.9

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะทั่วไป	จำนวน(คน)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกที่เป็นเพศชาย		
ไม่มี	2	2.4
1-3 คน	63	75.9
4-6 คน	17	20.5
7 คนขึ้นไป	1	1.2
จำนวนสมาชิกที่เป็นเพศหญิง		
1-3 คน	57	68.7
4-6 คน	24	28.9
7 คนขึ้นไป	2	2.4

สถานภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ทำนาข้าว

การประกอบอาชีพของเกษตรกรผู้ทำนาข้าว ร้อยละ 81.9 ถือเป็นอาชีพหลัก ในขณะที่เกษตรกรส่วนหนึ่งร้อยละ 16.9 ประกอบอาชีพทำนาข้าวเป็นอาชีพหลัก ทั้งนี้มีเกษตรกรร้อยละ 33.7 ทำนาข้าวเพียงอย่างเดียวจะไม่ประกอบอาชีพอื่นอีก อย่างไรก็ตามอาชีพอื่นที่เกษตรกรทำเป็นอาชีพรองควบคู่ไปด้วยกับการทำนาข้าว ได้แก่ ทำนาข้าว เนื่องจากการทำนาข้าวสามารถสลับสับเปลี่ยนพื้นที่เดิมของนาข้าวมาทำนาข้าวได้ และส่วนใหญ่เคยมีอาชีพทำนามาก่อน นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงปลาในนาข้าว การทำสวนดอกไม้ สวนผลไม้ บริเวณคันนาข้าว ซึ่งช่วยให้เกษตรกรผู้ทำนาข้าวมีรายได้จากอีกทางหนึ่ง

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดนครปฐม และจังหวัดนนทบุรี มีการทำนาข้าวมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 สำหรับจังหวัดชลบุรี ปทุมธานี ทำนาข้าวมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2519 และจังหวัดสุพรรณบุรี ทำนาข้าวมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 ขนาดพื้นที่ในการทำนาข้าวของเกษตรกรแต่ละรายจะมีความหลากหลายมาก คือ จังหวัดชลบุรี สุพรรณบุรี มีขนาดพื้นที่ในการทำนาข้าวรายละ 2 ไร่ จนถึง 105 ไร่ จังหวัดนครปฐม มีขนาดพื้นที่ทำนาข้าวรายละ 3 ไร่ จนถึง 60 ไร่ จังหวัดปทุมธานี มีขนาดพื้นที่ทำนาข้าวรายละ 20 ไร่ จังหวัดนนทบุรี มีขนาดพื้นที่ทำนาข้าวรายละ 10 ไร่ จนถึง 70 ไร่ เมื่อคิดขนาดพื้นที่ทำนาข้าวของเกษตรกรทุกจังหวัดโดยเฉลี่ยรายละ 21.36 ไร่ และส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่าทำกินจากบุคคลหรือเอกชน อัตราค่าเช่าเฉลี่ยประมาณปีละ 557.18 บาทต่อไร่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เงินทุนหมุนเวียนที่ใช้ในการทำนาบัวของเกษตรกรเฉลี่ย 691.61 บาทต่อเดือนต่อไร่ หากพิจารณาของแต่ละจังหวัดพบว่า จังหวัดนนทบุรี ใช้เงินทุนหมุนเวียนเฉลี่ยสูงสุด คือ 855.19 บาทต่อเดือนต่อไร่ รองลงมาคือ นครปฐม ชลบุรี สุพรรณบุรี และปทุมธานี เท่ากับ 817.98 740.76 447.48 และ 50 บาทต่อเดือนต่อไร่ ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เงินทุนหมุนเวียนที่เกษตรกรใช้ในการทำนาบัวแยกตามรายจังหวัด

เงินทุนหมุนเวียนทำนาบัว (บาท/เดือน/ไร่)	จังหวัด					รวม
	ชลบุรี	สุพรรณบุรี	นครปฐม	นนทบุรี	ปทุมธานี	
จำนวนเกษตรกร (คน)	17	24	28	13	1	83
เงินทุนหมุนเวียนเฉลี่ย	740.76	447.48	817.98	855.19	50.00	691.61
เงินทุนหมุนเวียนต่ำสุด	100.00	100.00	43.48	250.00	50.00	43.48
เงินทุนหมุนเวียนสูงสุด	1,666.67	1,045.45	2,666.67	2,187.50	50.00	2,666.67

ภาวะหนี้สินของเกษตรกรผู้ทำนาบัว

เกษตรกรทำนาบัวส่วนใหญ่ร้อยละ 53.01 ไม่มีหนี้สิน และเกษตรกรร้อยละ 46.98 มีหนี้สิน ภาวะหนี้สินของเกษตรกรโดยรวม เฉลี่ยรายละ 46,602.56 บาท ทั้งนี้เกษตรกรในจังหวัดนครปฐมมีภาวะหนี้สินโดยเฉลี่ยสูงที่สุดถึงรายละ 75,076.92 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ จากการพิจารณาแหล่งเงินกู้ของเกษตรกรทำนาบัว พบว่าส่วนใหญ่ เกษตรกรร้อยละ 69.23 จะมีหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) รองลงมาคือ กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 25.64 เจ้าของที่ดิน ร้อยละ 7.69 และ ญาติ สหกรณ์ ร้อยละ 2.56 เท่ากัน

ในกลุ่มของเกษตรกรที่มีหนี้สิน พบว่าเกษตรกรมีภาวะหนี้สินกับธ.ก.ส. เฉลี่ยรายละ 60,555.56 บาท และคิดเป็นร้อยละ 81.5 ยังมีหนี้สินคงค้างกับ ธ.ก.ส. เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 92.6 เสียอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เฉลี่ยร้อยละ 9.40 ต่อปี เกษตรกรร้อยละ 25.9 ชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ยเฉลี่ยรายละ 40,771.43 บาทต่อปี สำหรับแหล่งเงินกู้จากกองทุนหมู่บ้าน เกษตรกรมีหนี้สินเฉลี่ยรายละ 16,100 บาท โดยทั้งหมดมีหนี้สินคงค้างเฉลี่ยรายละ 15,900 บาท และเสียอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เฉลี่ยร้อยละ 3.03 ต่อปี โดยจะต้องชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ยเฉลี่ย 24,000 บาทต่อปี นอกจากนี้เกษตรกรอีกร้อยละ 7.69 ยังมีหนี้สินจากการกู้เงินกับเจ้าของที่ดิน เฉลี่ยรายละ 3,833.33 บาท โดยร้อยละ 66.7 ของเกษตรกรที่มีหนี้สินกับเจ้าของที่ดิน ยังมีหนี้สินคงค้าง

เฉลี่ยรายละ 4,250 บาท ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 10 ต่อปี และ จะต้องชำระหนี้เงินต้นและดอกเบี้ยเฉลี่ยปีละ 36,000 บาท

สกุลและพันธุ์บัวที่ปลูก

เกษตรกรทำนาบัวร้อยละ 55.4 จะปลูกทั้งบัวฉัตรขาวและฉัตรแดงมากที่สุด รองลงมาคือฉัตรขาวอย่างเดียว ร้อยละ 32.5 เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดพบว่า จังหวัดชลบุรี สุพรรณบุรี นนทบุรี และปทุมธานี นิยมปลูกทั้งบัวพันธุ์ฉัตรขาวและฉัตรแดง ส่วนจังหวัดนครปฐมนิยมปลูกฉัตรขาวมากที่สุด เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 45.8 ได้พันธุ์บัวมาจากเพื่อนบ้าน รองลงมาคือขยายพันธุ์เอง คิดเป็นร้อยละ 36.1 เมื่อได้พันธุ์บัวมาแล้วส่วนใหญ่ร้อยละ 74.7 จะขยายพันธุ์โดยวิธีตัดแยกไหลที่มีตาหรือหน่อ ในการคัดเลือกพันธุ์จะพิจารณาหลายปัจจัย แต่จะพิจารณาจากความต้องการของตลาดเป็นอันดับแรก คิดเป็นร้อยละ 28.6 รองลงมาคือ สีของดอก ปลูกง่าย ขนาดดอก และออกดอกเร็ว คิดเป็นร้อยละ 13.5, 12.0, 12.0 และ 11.3 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ที่เกษตรกรพิจารณา ได้แก่ การออกดอกติดต่อกันตลอดปี ลักษณะและตำแหน่งของดอก ใบบนผิวน้ำ ทนที่ร่ม ความต้องการแสงแดด ช่วงเวลาการบาน และการมีกลิ่น เป็นต้น

การทำนาบัว

เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำนาบัวในบ่อดินที่จัดทำขึ้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.3 และบ่อธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 27.7 โดยจะใช้วิธีการทาบัวแล้วปล่อยให้ไหลเดิมแตกงอกใหม่ คิดเป็นร้อยละ 62.7 รองลงมาคือ ทาบัวแล้วปักดำใหม่ ร้อยละ 33.7 ส่วนที่เหลือจะใช้ทั้งการทาบัวแล้วปล่อยให้ไหลเดิมแตกงอกใหม่ และการทาบัวแล้วปักดำใหม่ ซึ่งจะพบว่า จังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม นนทบุรี และปทุมธานี ส่วนใหญ่จะทาบัวแล้วปล่อยให้ไหลเดิมแตกงอกใหม่ แต่จังหวัดชลบุรี มักจะทาบัวแล้วปักดำใหม่ โดยภาพรวมระยะเวลาที่เกษตรกรทำนาบัวนั้น ร้อยละ 43.4 จะทำนาบัวตลอดปี โดยการสลับบ่อ หรืออาจใช้บ่อเดิมแต่แบ่งส่วนในการทาบัว ในแต่ละปีเกษตรกรสามารถทำนาบัวสูงสุด 4 ครั้งต่อปี ต่ำสุด 2 ครั้งต่อปี ซึ่งจังหวัดชลบุรี สุพรรณบุรี และนนทบุรี เกษตรกรส่วนใหญ่ทำนาบัวเพียงอย่างเดียว ส่วนเกษตรกรในจังหวัดนครปฐม สามารถอาศัยพื้นที่บริเวณคันดินรอบนาบัวปลูกพืชอื่นควบคู่ไปด้วยเช่น ดอกดาวเรือง มะพร้าว รวมทั้งการเลี้ยงปลาในนาบัว มากกว่าจังหวัดอื่นๆ

ผลผลิตและราคาดอกบัว

เกษตรกรจะทำการเก็บผลผลิตที่เป็นดอกบัว ในระยะเวลาต่างๆกัน ได้แก่ เก็บทุกวัน เก็บวันเว้นวัน เก็บเมื่อมีการสั่งซื้อ ซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรร้อยละ 47.0 จะเก็บดอกบัวทุกวัน และร้อยละ 41.0 เก็บวันเว้นวัน ดอกบัวที่ผลิตได้จะมีลักษณะทั้ง บัวใหญ่ บัวรอง บัวเล็ก และบัวกลุ่มหรือบัวเล็กสุด โดยดอกบัวใหญ่ บัวรอง บัวเล็ก จะมีดกเป็นกำ กำละ 10 ดอก แล้วบรรจุลงในตะกร้า จากนั้น บัวใหญ่ จะบรรจุตะกร้าละ 28 - 30 กำ บัวรองจะบรรจุตะกร้าละ 36-40 กำ และบัวเล็ก จะบรรจุตะกร้าละ 50 กำ สำหรับบัวกลุ่มหรือบัวเล็กสุด จะมีดกกำละ 19 ดอก จากผลผลิตทั้งหมดของดอกบัวแต่ละลักษณะพบว่า โดยเฉลี่ยเกษตรกรจะได้ผลผลิตเป็นดอกบัวใหญ่ร้อยละ 33.91 ผลผลิตเป็นดอกบัวรองร้อยละ 34.71 ผลผลิตเป็นดอกบัวเล็กร้อยละ 37.95 และผลผลิตดอกบัวกลุ่มร้อยละ 12.73

เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดพบว่า ลักษณะดอกบัวที่ผลิตได้ในจังหวัด ชลบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม และนนทบุรี จะมีทั้งบัวใหญ่ บัวรอง บัวเล็ก และบัวกลุ่ม ส่วนดอกบัวที่ผลิตได้ในจังหวัดปทุมธานี ลักษณะดอกบัวมักจะเป็นบัวใหญ่และบัวรอง หากพิจารณาร้อยละของผลผลิตทั้งหมดของดอกบัวแต่ละลักษณะ สามารถจำแนกได้ดังนี้

- จังหวัดชลบุรี ผลผลิตดอกบัวใหญ่เฉลี่ยร้อยละ 46.83 ผลผลิตดอกบัวรองเฉลี่ยร้อยละ 36.52 ผลผลิตดอกบัวเล็กเฉลี่ยร้อยละ 24.95 ผลผลิตดอกบัวกลุ่มเฉลี่ยร้อยละ 8.33 สำหรับระยะเวลาในการเก็บดอกบัวส่วนใหญ่จะเก็บทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 70.6 รองลงมาคือ เก็บทุกวัน และ เก็บเมื่อมีการสั่งซื้อ คิดเป็นร้อยละ 23.5

- จังหวัดสุพรรณบุรี ผลผลิตดอกบัวใหญ่เฉลี่ยร้อยละ 40.95 ผลผลิตดอกบัวรองเฉลี่ยร้อยละ 37.62 ผลผลิตดอกบัวเล็กเฉลี่ยร้อยละ 35.83 ผลผลิตดอกบัวกลุ่มเฉลี่ยร้อยละ 13.89 สำหรับระยะเวลาในการเก็บดอกบัว ส่วนใหญ่จะเก็บวันเว้นวันคิดเป็นร้อยละ 54.2 รองลงมาคือ เก็บทุกวันคิดเป็นร้อยละ 33.3

- จังหวัดนครปฐม ผลผลิตดอกบัวใหญ่เฉลี่ยร้อยละ 21.00 ผลผลิตดอกบัวรองเฉลี่ยร้อยละ 34.04 ผลผลิตดอกบัวเล็กเฉลี่ยร้อยละ 42.86 ผลผลิตดอกบัวกลุ่มเฉลี่ยร้อยละ 12.67 สำหรับระยะเวลาในการเก็บดอกบัว ส่วนใหญ่ร้อยละ 50 จะเก็บทุกวัน รองลงมาคือ เก็บวันเว้นวัน คิดเป็นร้อยละ 46.4

- จังหวัดนนทบุรี ผลผลิตดอกบัวใหญ่เฉลี่ยร้อยละ 30.23 ผลผลิตดอกบัวรองเฉลี่ยร้อยละ 26.73 ผลผลิตดอกบัวเล็กเฉลี่ยร้อยละ 44.83 ผลผลิตดอกบัวกลุ่มเฉลี่ยร้อยละ 13.33

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

สำหรับระยะเวลาในการเก็บดอกบัว ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.8 จะเก็บวันเว้นวัน รองลงมาคือ เก็บทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 38.5

- จังหวัดปทุมธานี ผลผลิตดอกบัวใหญ่เฉลี่ยร้อยละ 50 ผลผลิตดอกบัวรองเฉลี่ยร้อยละ 50 สำหรับระยะเวลาในการเก็บดอกบัวจะเก็บวันเว้นวัน

ปริมาณดอกบัวที่เกษตรกรโดยรวมสามารถผลิตได้เฉลี่ย 19,541.95 ดอกต่อไร่ต่อปี โดยมีผลผลิตสูงสุด 150,000 ดอกต่อไร่ต่อปี และผลผลิตต่ำสุด 405 ดอกต่อไร่ต่อปี ทั้งนี้ ผลผลิตดอกบัวของแต่ละจังหวัดมีความแตกต่างกันมากดังตารางที่ 3 คือจังหวัดนครปฐมจะมีปริมาณผลผลิตดอกบัวเฉลี่ยสูงถึง 32,474.78 ดอกต่อไร่ต่อปีซึ่งมากกว่าจังหวัดอื่นๆ ได้แก่ ปริมาณผลผลิตดอกบัวเฉลี่ยของชลบุรี 18,049.47 ดอกต่อไร่ต่อปี ปริมาณผลผลิตดอกบัวเฉลี่ยของนนทบุรี 13,832.80 ดอกต่อไร่ต่อปี ปริมาณผลผลิตดอกบัวเฉลี่ยของสุพรรณบุรี 9,188.38 ดอกต่อไร่ต่อปี และปริมาณผลผลิตดอกบัวเฉลี่ยของปทุมธานี 5,500 ดอกต่อไร่ต่อปี เมื่อพิจารณาเป็นรายเดือนจะพบว่าเดือนเมษายน พฤษภาคม มิถุนายน กรกฎาคม จะมีปริมาณผลผลิตดอกบัวมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเดือนกรกฎาคมมีปริมาณผลผลิตดอกบัวเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 2,482.45 ดอกต่อไร่ ในขณะที่เดือนพฤศจิกายน ธันวาคม มกราคม ปริมาณดอกบัวที่ผลิตได้มีจำนวนลดลงเหลือเพียง 1,171 – 1,387 ดอกต่อไร่ ส่งผลให้ราคาของดอกบัวเฉลี่ยสูงมากกว่า 10 บาทต่อ 10 ดอก ซึ่งตามปกติราคาเฉลี่ยจะอยู่ที่ 6-7 บาทต่อ 10 ดอก

83656

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3 ปริมาณผลผลิตดอกบัวที่ได้จากการทำนาบัวจำแนกรายจังหวัด

ปริมาณผลผลิต (ดอก/ไร่/ปี)	จังหวัด					รวมเฉลี่ย
	ชลบุรี	สุพรรณบุรี	นครปฐม	นนทบุรี	ปทุมธานี	
ปริมาณผลผลิตเฉลี่ย	18,049.47	9,188.38	32,474.78	13,832.80	5,500.00	19,541.95
ปริมาณผลผลิตต่ำสุด	1,250	405	607	524	5,500	405
ปริมาณผลผลิตสูงสุด	95,900	120,000	150,000	85,500	5,500	150,000
ปริมาณผลผลิตเฉลี่ย แต่ละเดือน(ดอก/ไร่)						
มกราคม	1,321.87	722.74	1,678.18	816.26	125.00	1,171.60
กุมภาพันธ์	1,694.57	777.65	3,101.95	1,299.56	625.00	1,831.11
มีนาคม	1,694.57	777.65	3,101.95	1,299.56	625.00	1,831.11
เมษายน	1,502.03	881.56	3,208.05	1,447.64	625.00	1,879.06
พฤษภาคม	1,676.54	806.75	3,208.05	1,450.93	625.00	1,893.68
มิถุนายน	1,736.83	798.42	3,081.96	1,308.63	625.00	1,838.80
กรกฎาคม	1,783.05	769.96	4,991.38	1,297.64	625.00	2,482.45
สิงหาคม	1,724.16	759.02	2,792.78	1,219.62	625.00	1,713.31
กันยายน	1,724.16	754.16	2,374.51	1,173.46	625.00	1,563.57
ตุลาคม	1,609.90	745.43	2,177.09	1,167.45	625.00	1,470.11
พฤศจิกายน	1,275.98	725.06	1,801.71	927.29	125.00	1,225.55
ธันวาคม	1,199.47	724.18	2,373.78	815.75	125.00	1,387.41

อย่างไรก็ตามราคาของดอกบัวในแต่ละจังหวัดก็มีความแตกต่างกันมากเช่นกัน ดังตารางที่ 4 จังหวัดนครปฐม และจังหวัด นนทบุรี การเคลื่อนไหวของราคาดอกบัวมีตั้งแต่ 5 บาท จนถึง 14.54 บาท ต่อ 10 ดอก จังหวัดชลบุรี และจังหวัดปทุมธานี ราคาดอกบัวอยู่ในช่วง 8-9.56 บาท ต่อ 10 ดอก แต่จังหวัดสุพรรณบุรีราคาเฉลี่ยของดอกบัวจะต่ำกว่าจังหวัดอื่นมาก คือ 3.81-4.33 บาท ต่อ 10 ดอก เท่านั้น

ตารางที่ 4 ราคาดอกบัวเฉลี่ยแต่ละเดือนจำแนกรายจังหวัด

หน่วย : บาทต่อ 10 ดอก

เดือน	จังหวัด					รวมเฉลี่ย
	ชลบุรี	สุพรรณบุรี	นครปฐม	นนทบุรี	ปทุมธานี	
มกราคม	9.53	4.10	14.54	14.69	8.00	10.46
กุมภาพันธ์	9.53	4.10	13.82	13.92	8.00	10.09
มีนาคม	9.56	3.94	6.25	9.23	8.00	6.71
เมษายน	9.59	3.85	5.64	8.62	8.00	6.43
พฤษภาคม	9.59	3.81	5.61	8.62	8.00	6.40
มิถุนายน	9.59	3.81	6.57	8.85	8.00	6.77
กรกฎาคม	9.59	3.81	7.43	8.92	8.00	7.07
สิงหาคม	9.56	3.83	7.79	9.46	8.00	7.24
กันยายน	9.59	3.83	9.04	9.69	8.00	7.73
ตุลาคม	9.00	4.08	11.46	9.69	8.00	8.50
พฤศจิกายน	9.56	4.21	13.32	13.46	8.00	9.88
ธันวาคม	9.53	4.33	14.04	14.15	8.00	10.27

การวิเคราะห์การผลิตและผลตอบแทนการทํานาบัว

ผลผลิตดอกบัวจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรของแต่ละจังหวัด ที่มีความแตกต่างกันอย่างมากในด้าน ต้นทุนการผลิต ปริมาณผลผลิต ราคาจำหน่าย จึงได้ทำการวิเคราะห์การผลิตและผลตอบแทนแยกตามรายจังหวัดดังตารางที่ 5 ซึ่งพบว่า จังหวัดนครปฐมมีปริมาณผลผลิตดอกบัวเฉลี่ยต่อไร่ รายได้เฉลี่ยต่อไร่ มากที่สุด ส่งผลให้ กำไรสุทธิสูงที่สุดถึง 13,500.02 บาทต่อไร่ ในขณะที่จังหวัดนนทบุรีสามารถขายดอกบัวได้ในราคาสูงกว่าจังหวัดอื่นแต่ก็ต้องประสบกับต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่ที่สูงกว่าจังหวัดอื่นเช่นกัน หากมองภาพรวมทุกจังหวัดจะพบว่าดอกบัวเป็นผลผลิตที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้เป็นอย่างดีถึง 16,617.40 บาทต่อไร่ โดยมีกำไรสุทธิ 5,248.94 ต่อไร่ ซึ่งราคาดอกบัวที่เกษตรกรขายได้ 8.14 บาทต่อ 10 ดอก

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์การผลิตและผลตอบแทนจากการทำนาบัวแยกตามรายจังหวัด

รายการ	ชลบุรี	สุพรรณบุรี	นครปฐม	นนทบุรี	ปทุมธานี	รวม
ปริมาณผลผลิตเฉลี่ย (ดอก/ไร่)	18049.47	9188.38	32474.78	13832.80	5500	19541.95
ราคาเฉลี่ย (บาท/ 10 ดอก)	9.54	3.98	9.63	10.78	8	8.14
ต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่	12451.67	8491.01	12148.15	15432.33	12778.4	11368.46
รายได้เฉลี่ยต่อไร่	17241.91	4865.90	25648.18	18984.69	4400	16617.4
กำไรสุทธิต่อไร่	4790.23	-3625.11	13500.02	3552.36	-8378.4	5248.94
ราคาคู่มือ (บาท/ 10 ดอก)	6.9	9.24	3.74	11.16	23.23	5.82
ปริมาณผลผลิตคู่มือ (ดอก/ไร่)	4275.56	6064.12	2280.93	2733.56	3405.68	3158.08

การจัดจำหน่ายผลผลิต

แหล่งรับซื้อผลผลิตดอกบัวของเกษตรกรที่สำคัญส่วนใหญ่อยู่ที่ตลาดปากคลองตลาดมากที่สุด นอกจากนี้ก็มีตลาดศาลาน้ำร้อน ตลาดสี่มุมเมือง ตลาดไท ตลาดท้องถิ่นของจังหวัดและตลาดในจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งยังพบอีกว่าเกษตรกรบางรายในจังหวัดนครปฐม นนทบุรี และชลบุรี ส่งดอกบัวขายตลาดต่างประเทศอีกด้วย

ในการกำหนดราคาขายผลผลิตดอกบัวนั้น เกษตรกรร้อยละ 42.2 ถูกกำหนดราคาโดยผู้รับซื้อ รองลงมาคือ ตัวเกษตรกรเป็นผู้กำหนดราคาขายเอง คิดเป็นร้อยละ 33.7 และพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคา คิดเป็นร้อยละ 10.8 ซึ่งในการขายผลผลิต เกษตรกรร้อยละ 32.5 จะขายโดยวิธีการนำไปขายส่งแหล่งรับซื้อ รองลงมาคือ ขายส่งโดยมีผู้ซื้อมารับซื้อถึงบ้าน คิดเป็นร้อยละ 30.1 และเกษตรกรร้อยละ 15.7 นำไปขายด้วยตนเอง

พิจารณารายจังหวัดดังตารางที่ 6 พบว่า

จังหวัดชลบุรี เกษตรกรร้อยละ 52.9 จะขายผลผลิตในตลาดท้องถิ่น รองลงมาคือ ตลาดต่างจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 17.6 ในการกำหนดราคาร้อยละ 52.9 เกษตรกรจะเป็นผู้กำหนดราคา รองลงมาคือ ผู้รับซื้อ คิดเป็นร้อยละ 29.4 ซึ่งในการขายผลผลิต เกษตรกรร้อยละ 52.9 จะขายโดยวิธีการนำไปขายส่งแหล่งรับซื้อ รองลงมาคือ ขายเอง คิดเป็นร้อยละ 17.6 และเกษตรกรร้อยละ 15.7 นำไปขายด้วยตนเอง ขายส่งโดยมีผู้ซื้อมารับซื้อถึงบ้าน คิดเป็นร้อยละ 11.8

จังหวัดสุพรรณบุรี เกษตรกรร้อยละ 58.3 จะขายผลผลิตในตลาดต่างจังหวัด ในการกำหนดราคา ร้อยละ 70.8 ผู้รับซื้อจะเป็นผู้กำหนดราคา รองลงมาคือ เกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 25.0 ซึ่งในการขายผลผลิตเกษตรกรร้อยละ 45.8 จะขายโดยวิธีการขายส่ง โดยมีผู้ซื้อมารับซื้อถึงบ้าน รองลงมาคือ นำไปขายส่งแหล่งรับซื้อ คิดเป็นร้อยละ 33.3 และเกษตรกรร้อยละ 8.3 นำไปขายด้วยตนเอง

จังหวัดนครปฐม เกษตรกรร้อยละ 75.0 จะขายผลผลิตที่ปากคลองตลาด ในการกำหนดราคา ร้อยละ 39.3 ผู้รับซื้อจะเป็นผู้กำหนดราคา รองลงมาคือ เกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 21.4 ซึ่งในการขายผลผลิตเกษตรกรร้อยละ 39.3 จะขายโดยวิธีการขายส่ง โดยมีผู้ซื้อมารับซื้อถึงบ้าน รองลงมาคือ นำไปขายด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ 25.0 และเกษตรกรร้อยละ 17.9 นำไปขายส่งแหล่งรับซื้อ

จังหวัดนนทบุรี เกษตรกรร้อยละ 84.6 จะขายผลผลิตที่ปากคลองตลาด ในการกำหนดราคา ร้อยละ 46.2 เกษตรกรจะเป็นผู้กำหนดราคา รองลงมาคือ ผู้รับซื้อ หรือตกลงร่วมกันระหว่างผู้รับซื้อกับเกษตรกร ซึ่งในการขายผลผลิตเกษตรกรร้อยละ 30.8 จะขายโดยวิธีการขายส่งแหล่งรับซื้อ รองลงมาคือ นำไปขายด้วยตนเองและนำไปขายส่งแหล่งรับซื้อ คิดเป็นร้อยละ 23.1

จังหวัดปทุมธานี เกษตรกรจะขายผลผลิตในตลาดท้องถิ่น เกษตรกรจะเป็นผู้กำหนดราคาขายเอง และจะขายโดยวิธีการนำไปขายส่งแหล่งรับซื้อ

ตารางที่ 6 การจัดจำหน่ายผลผลิตคอกบัวจำแนกรายจังหวัด

หน่วย : ราย

การจัดจำหน่าย	จังหวัด					รวม
	ชลบุรี	สุพรรณบุรี	นครปฐม	นนทบุรี	ปทุมธานี	
แหล่งรับซื้อ						
ปากคลองตลาด	1	1	21	11		34
	(5.9)	(4.2)	(75.0)	(84.6)	(0.0)	(41.0)
ศาลาน้ำร้อนและ			2			2
ปากคลองตลาด			(7.1)			(2.4)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 6 (ต่อ)

การจัดจำหน่าย	จังหวัด					รวม
	ชลบุรี	สุพรรณบุรี	นครปฐม	นนทบุรี	ปทุมธานี	
แหล่งรับซื้อ						
ปากคลองตลาดและ ตลาดสี่มุมเมือง		1 (4.2)				1 (1.2)
ตลาดสี่มุมเมือง		1 (4.2)	1 (3.6)			2 (2.4)
ปากคลองตลาดและ ตลาดท้องถิ่น	1 (5.9)					1 (1.2)
ตลาดท้องถิ่น	9 (52.9)		2 (7.1)		1 (100.0)	12 (14.5)
ตลาดต่างจังหวัด	3 (17.6)	14 (58.3)				17 (20.5)
ตลาดสี่มุมเมืองและ ตลาดต่างจังหวัด		1 (4.2)				1 (1.2)
ตลาดท้องถิ่นและตลาด ต่างจังหวัด		1 (4.2)				1 (1.2)
ปากคลองตลาดและ ตลาดต่างประเทศ				1 (7.7)		1 (1.2)
ตลาดต่างประเทศ			1 (3.6)			1 (1.2)
ปากคลองตลาดและ อื่นๆ			1 (3.6)	1 (7.7)		2 (2.4)
อื่นๆ	2 (11.8)	4 (16.7)				6 (7.2)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 6 (ต่อ)

การจัดจำหน่าย	จังหวัด					รวม
	ชลบุรี	สุพรรณบุรี	นครปฐม	นนทบุรี	ปทุมธานี	
แหล่งรับซื้อ						
ตลาดที่มุมเมืองและ อื่นๆ		1				1
		(4.2)				(1.2)
ตลาดต่างประเทศและ อื่นๆ	1					1
	(5.9)					(1.2)
การกำหนดราคาขาย						
เกษตรกร	9	6	6	6	1	28
	(52.9)	(25.0)	(21.4)	(46.2)	(100.0)	(33.7)
ผู้รับซื้อ	5	17	11	2		35
	(29.4)	(70.8)	(39.3)	(15.4)		(42.2)
เกษตรกรและผู้รับซื้อ			1	2		3
			(3.6)	(15.4)		(3.6)
พ่อค้าคนกลาง	3	1	5			9
	(17.6)	(4.2)	(17.9)			(10.8)
เกษตรกรและพ่อค้าคน กลาง				1		1
				(7.7)		(1.2)
เกษตรกรและอื่นๆ			3	2		5
			(10.7)	(15.4)		(6.0)
วิธีการขายผลผลิต						
ขายเอง	3	2	7	1		13
	(17.6)	(8.3)	(25.0)	(7.7)		(15.7)
ฝากขาย		1		1		2
		(4.2)		(7.7)		(2.4)
ขายเองและฝากขาย				2		2
				(15.4)		(2.4)
ขายส่งมีผู้ซื้อมารับ	2	11	11	1		25
	(11.8)	(45.8)	(39.3)	(7.7)		(30.1)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 6 (ต่อ)

การจัดจำหน่าย	จังหวัด					รวม
	ชลบุรี	สุพรรณบุรี	นครปฐม	นนทบุรี	ปทุมธานี	
วิธีการขายผลผลิต						
ขายเองและขายส่งมีผู้ซื้อมารับ			1 (3.6)	1 (7.7)		2 (2.4)
ขายส่งแหล่งรับซื้อ	9 (52.9)	8 (33.3)	5 (17.9)	4 (30.8)	1 (100.0)	27 (32.5)
ขายเองและขายส่งแหล่งรับซื้อ	1 (5.9)		2 (7.1)	3 (23.1)		6 (7.2)
ฝากขายและขายส่งแหล่งรับซื้อ		1 (4.2)				1 (1.2)
ขายส่งมีผู้มารับซื้อและขายส่งแหล่งรับซื้อ	1 (5.9)	1 (4.2)				2 (2.4)
ฝากคนแถวบ้านไปขาย	1 (5.9)		2 (7.1)			3 (3.6)

หมายเหตุ : ในวงเล็บคือค่าร้อยละ

ปัญหาการผลิตดอกบัว

1. เกษตรกรผู้ทำนาบัวทุกจังหวัดประสบปัญหาโรคและศัตรูพืชที่คล้ายกัน คือ โรคใบจุด ใบเน่าเสีย เหลื้อ บ้าง หนอนกอ กินใบกินดอก หอย ปู หนู กินต้นอ่อนและลำต้นใต้น้ำ วัชพืชทำให้บัวไม่เดินไม่โตถูกแย่งอาหาร เชื้อราทำให้ดอกไม่สมบูรณ์ กินน้ำเลี้ยงทำให้ใบดำ ก้านดำ ทั้งนี้เกษตรกรก็มักจะแก้ปัญหาด้วยการฉีดยา ซึ่งการใช้ยามากก็ทำให้หน่อบัวหงิก และสุขภาพของเกษตรกรไม่ดี อย่างไรก็ตามเกษตรกรยังได้กล่าวถึงปัญหาปราบศัตรูพืชปลอม และการที่ราคายามีราคาแพงขึ้นกระทบต่อต้นทุนการทำนาบัว

2. เนื่องจากในช่วงฤดูหนาวผลผลิตของดอกบัวจะลดลง ไม่พอส่งขาย เมื่อพ้นฤดูหนาวผลผลิตดอกบัวจะมีปริมาณมากขึ้นส่งผลให้ผลผลิตออกมามากเกินไปเกินความต้องการ ประกอบกับวิถีชีวิตที่ปริมาณการใช้ดอกบัวเป็นไปตามเทศกาล หรือวันสำคัญทางศาสนา ในช่วงดังกล่าวจึงมักมีปริมาณดอกบัวไม่พอขาย แต่ก็ส่งผลให้เกษตรกรได้รับราคาที่สูงมากด้วยเช่นกัน ในทางกลับกันเมื่อผลผลิตดอกบัวมีปริมาณมาก ทำให้ราคาดอกบัวตกต่ำ เกษตรกรบางรายจำต้องทิ้ง

ดอกบัวที่ขายไม่ได้ เพื่อเป็นการรักษาระดับราคาไม่ให้ต่ำไปมากกว่าที่เป็นอยู่ นอกจากนี้ในสถานะที่อากาศร้อนยังส่งผลให้ดอกบัวอ่อนแอ เหี่ยวเร็ว เสียง่ายอีกด้วย

3. เกษตรกรบางรายต้องพบกับ สภาพพื้นที่น้ำท่วม ขนส่งไม่สะดวก และยังมีปัญหาน้ำเน่าเนื่องจากขาดการถ่ายเทและช่องทางน้ำไหล

4. ในด้านการกำหนดราคา มีเกษตรกรบางรายที่ผู้รับซื้อ หรือพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคา ที่ระดับคงที่ระดับหนึ่ง ไม่ว่าจะราคาตลาดในขณะนั้นจะเป็นเท่าไร สูงหรือต่ำกว่าที่กำหนดไว้ เกษตรกรก็จะได้รับราคาที่ตกลงกันไว้ ซึ่งก็เท่ากับว่าเกษตรกรได้รับการประกันราคา แต่มักพบว่า ราคาที่ถูกกำหนดไว้นั้นมักจะอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำมาก เช่นกำละ 3 บาท อย่างไรก็ตามเกษตรกรบางรายจึงมักนำดอกบัวไปขายที่ตลาดด้วยตนเอง ไม่ผ่านคนกลาง หรือผู้รับซื้อ จะทำให้ได้ราคามากกว่าโดยต้องยอมรับความเสี่ยงที่อาจจะขายไม่ได้ด้วย

5. เนื่องจากบัว ไม่ได้จัดเป็นพืชที่ได้รับการส่งเสริม ภาครัฐจึงไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์บัวที่มีคุณภาพ และแหล่งเงินทุน

บทที่ 4

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาการพัฒนาศักยภาพการผลิตบัวตัดดอก จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งพื้นที่เพาะปลูก ข้อมูลการผลิต สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ทำการวิเคราะห์ผลตอบแทนการผลิตและรายได้ และศึกษาปัญหาด้านการผลิต และการตลาดดอกบัว โดยทำการศึกษา 5 จังหวัด คือ จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดชลบุรี และจังหวัดปทุมธานี พบว่าเกษตรกรผู้ทำนาบัวเป็นเพศชาย เพศหญิงจำนวนเท่าๆกัน อายุเฉลี่ย 48 ปี สมรสแล้วร้อยละ 87 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 80 สมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 5 คน เป็นหญิงมากกว่าชาย มีอาชีพหลักคือทำนาบัว ร้อยละ 82 อาชีพรองคือ ทำนาข้าว นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงปลาในนาบัว การทำสวนดอกไม้ สวนผลไม้ บริเวณคันนาบัว ซึ่งช่วยให้เกษตรกรผู้ทำนาบัวมีรายได้อีกทางหนึ่ง ขนาดพื้นที่ในการทำนาบัวใน จังหวัดชลบุรี สุพรรณบุรี มีขนาดพื้นที่รายละ 2 ไร่ จนถึง 105 ไร่ จังหวัดนครปฐม มีขนาดพื้นที่รายละ 3 ไร่ จนถึง 60 ไร่ จังหวัดปทุมธานี มีขนาดพื้นที่ 20 ไร่ จังหวัดนนทบุรี มีขนาดพื้นที่รายละ 10 ไร่ จนถึง 70 ไร่ โดยเฉลี่ยพื้นที่ทุกจังหวัดรายละ 21.36 ไร่ และส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่าทำกิน อัตราค่าเช่าเฉลี่ยประมาณปีละ 557.18 บาทต่อไร่ เงินทุนหมุนเวียนที่ใช้ในการทำนาบัวเฉลี่ย 691.61 บาทต่อเดือนต่อไร่ หากพิจารณาของแต่ละจังหวัดพบว่า จังหวัดนนทบุรี ใช้เงินทุนหมุนเวียนเฉลี่ยสูงสุด คือ 855.19 บาทต่อเดือนต่อไร่ เกษตรกรทำนาบัวส่วนใหญ่ร้อยละ 53.01 ไม่มีหนี้สิน เกษตรกรในจังหวัดนครปฐมมีภาระหนี้สินโดยเฉลี่ยสูงที่สุดถึงรายละ 75,076.92 บาท ส่วนใหญ่จะมีหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

เกษตรกรนิยมปลูกบัวพันธุ์บัวฉัตรขาวและฉัตรแดงมากที่สุดถึงร้อยละ 55.4 ส่วนใหญ่ร้อยละ 45.8 ได้พันธุ์มาจากเพื่อนบ้าน ร้อยละ 74.7 จะขยายพันธุ์โดยวิธีตัดแยกไหลที่มีตาหรือหน่อ ในการคัดเลือกพันธุ์จะพิจารณาหลายปัจจัย แต่จะพิจารณาจากความต้องการของตลาดเป็นอันดับแรก คิดเป็นร้อยละ 28.6 เกษตรกรจะทำนาบัวในบ่อดินที่จัดทำขึ้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.3 โดยจะใช้วิธีการทุบบัวแล้วปล่อยให้ไหลเดิมแตกงอกใหม่ คิดเป็นร้อยละ 62.7 ซึ่งพบว่าจังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม นนทบุรี และปทุมธานี ส่วนใหญ่จะทุบบัวแล้วปล่อยให้ไหลเดิมแตกงอกใหม่ แต่จังหวัดชลบุรี มักจะทุบบัวแล้วปักดำใหม่ เกษตรกรส่วนใหญ่ทำนาบัวตลอดปี

ร้อยละ 43.4 โดยการสลับบ่อ หรืออาจใช้บ่อเดิมแต่แบ่งส่วนในการทาบัว ในแต่ละปีสามารถทำนาบัวสูงสุด 4 ครั้งต่อปี ต่ำสุด 2 ครั้งต่อปี การเก็บผลผลิตที่เป็นดอกบัว ในระยะเวลาต่างๆกัน ได้แก่ เก็บทุกวัน เก็บวันเว้นวัน เก็บเมื่อมีการสั่งซื้อ ซึ่งส่วนใหญ่ร้อยละ 47 จะเก็บดอกบัวทุกวัน ดอกบัวที่ผลิตได้จะมีลักษณะทั้ง บัวใหญ่ บัวรอง บัวเล็ก และบัวปุมหรือบัวเล็กสุด โดยเฉลี่ยจะได้ผลผลิตเป็นดอกบัวใหญ่ร้อยละ 31.05 ปริมาณดอกบัวโดยรวมสามารถผลิตได้เฉลี่ย 19,541.95 ดอกต่อไร่ต่อปี โดยมีผลผลิตสูงสุด 150,000 ดอกต่อไร่ต่อปี และผลผลิตต่ำสุด 405 ดอกต่อไร่ต่อปี ทั้งนี้ ผลผลิตดอกบัวของแต่ละจังหวัดมีความแตกต่างกันมาก คือจังหวัดนครปฐมจะมีปริมาณผลผลิตดอกบัวเฉลี่ยสูงถึง 32,474.78 ดอกต่อไร่ต่อปี ราคาของดอกบัวในแต่ละจังหวัดก็มีความแตกต่างกันมาก จังหวัดนครปฐม และจังหวัด นนทบุรี การเคลื่อนไหวของราคาดอกบัวมีตั้งแต่ 5 บาท จนถึง 15 บาท ต่อ 10 ดอก จังหวัดชลบุรี และจังหวัดปทุมธานี ราคาดอกบัวอยู่ในช่วง 8 – 10 บาท ต่อ 10 ดอก แต่จังหวัดสุพรรณบุรีราคาเฉลี่ยของดอกบัวจะต่ำกว่าจังหวัดอื่นมาก คือ 3.81 – 4.33 บาท ต่อ 10 ดอกเท่านั้นเกษตรกรจะขายบัวได้ราคาดีในช่วงเดือนพฤศจิกายน ธันวาคม มกราคม ปริมาณดอกบัวที่ผลิตได้มีจำนวนลดลงเหลือเพียง 1,171 – 1,387 ดอกต่อไร่ ส่งผลให้ราคาของดอกบัวเฉลี่ยสูงมากกว่า 10 บาทต่อ 10 ดอก ซึ่งตามปกติราคาเฉลี่ยจะอยู่ที่ 6-7 บาทต่อ 10 ดอก เกษตรกรจะขายผลผลิตที่ปากคลองตลาดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41 แต่เกษตรกรจังหวัดชลบุรีร้อยละ 53 จะขายผลผลิตในตลาดท้องถิ่น ในการกำหนดราคาขาย ร้อยละ 42 ถูกกำหนดราคาโดยผู้รับซื้อ เกษตรกรบางรายจะตกลงกับผู้รับซื้อหรือพ่อค้าคนกลาง ในราคาที่ระดับคงที่ระดับหนึ่ง หรือประกันราคาไม่ว่าราคาตลาดในขณะนั้นจะเป็นเท่าไร

เกษตรกรทุกจังหวัดประสบปัญหาโรคและศัตรูพืชที่คล้ายกัน คือ โรคใบจุด ใบเน่าเสีย เพลี้ย บั้ง หนอนกอ กินใบกินดอก หอย ปู หนู กินดินอ่อนและลำต้นใต้น้ำ วัชพืชทำให้บัวไม่เดิน ไม่โตถูกแย่งอาหาร เชื้อราทำให้ดอกไม่สมบูรณ์ กินน้ำเลี้ยงทำให้ใบดำ ก้านดำ ทั้งนี้เกษตรกรก็มักจะแก้ปัญหาด้วยการฉีดยา สำหรับปัญหาการผลิตเนื่องจากในช่วงฤดูหนาวผลผลิตของดอกบัวจะลดลง ไม่พอส่งขาย เมื่อพ้นฤดูหนาวผลผลิตดอกบัวจะมีปริมาณมากขึ้นส่งผลให้ผลผลิตออกมาเกินความต้องการ ปัญหาอื่นๆของเกษตรกรก็มีบ้างอาทิ สภาพพื้นที่น้ำท่วม ขนส่งไม่สะดวก ปัญหาน้ำเน่า เนื่องจากขาดการถ่ายเท ช่องทางลำน้ำไหล ยาปราบศัตรูพืชปลอม ราคาแพง ใช้น้ำมาก ทำให้สุขภาพเกษตรกรไม่ดี หรือใช้มากทำให้หน่อบัวหักแรงงานไม่แน่นอน อากาศร้อนทำให้ดอกอ่อนแอ เหี่ยวเร็วเสียหาย พันธุ์บัวไม่ดีปลูกไม่ขึ้นไม่ค่อยได้ผลผลิตรัฐไม่ได้ให้ความสนใจเงินทุนไม่ค่อยมีต้องกู้เงินมาลงทุน เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่าเกษตรกรผู้ทำนาบัวเป็นเกษตรกรที่มีฐานการผลิตที่มั่นคงระดับหนึ่ง คือส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน มีรายได้จากนาบัวอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ ปัญหาของเกษตรกรก็เป็นปัญหาเล็กน้อย ปัญหาหลักๆที่เป็นปัญหาเรื้อรังก็คือ โรคและศัตรูพืช ดังนั้นด้วยศักยภาพของแหล่งพื้นที่ทั้งภูมิภาค ประเทศ ภูมิอากาศของประเทศไทย การพัฒนาการผลิตให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นเช่นการเพิ่มช่องทางการตลาด การใช้ประโยชน์จากบัวที่หลากหลาย อาจเป็นหนทางทำให้นาบัวสามารถพัฒนาไปสู่พืชเศรษฐกิจ และนำไปไปสู่การขยายตลาดต่างประเทศได้ต่อไป

บรรณานุกรม

กองส่งเสริมพืชสวน. 2538. คู่มือการผลิตไม้ตัดดอก. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร.

ัชชวาล ให้สงวน. 2540. รายงานผลการศึกษาการผลิตและการตลาดพืชสมุนไพรและเครื่องเทศ. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและแผนรนาการเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร

ณรงค์ โถมเฉลา. 2534. เทคโนโลยีการผลิตไม้ประดับ. กรุงเทพมหานคร: สมาคมพืชสวนแห่งประเทศไทย

อมรศรี รอดบำรุง. 2529. การศึกษาเบื้องต้นการตลาดไม้ตัดดอกเบญจมาศ. กรุงเทพมหานคร: คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.